

Irodalmi értesítő.

1.) Rajzok Erdély államéletéből a XVIII-ik században. Irta Szilágyi Ferencz, a m. tud. akad. lev. tagja. Budapest, 1873. (IV—135 l.) 8-r. Ára 1 frt. (Tört. tud. értek. III. k. 5. sz.).

Erdélynek gazdag és tanulságos története van. De a 17-ik-ik és 18-ik századbeli története még nagy sok tekintetben ismeretlen előttünk. Pedig sok oly esemény történt azokban a vallás nevében és színe alatt, a melyek ma tanulságul szolgálhatnak kormányoknak és népeknek egyiránt, s a melyek mindenkit érdekelhetnek. E sok tekintetben homályos történet felderítésére vállalkozott jeles történettudósunk és buvárunk, midőn a levélt árákat kutatása tárgyaivá választván, vizsgálódása eredményének egy részét a m. t. akadémia 1873 nov. 10-iki ülésében felolvasta, s önálló kiadásban közreadta. Ez által megbecsülhetetlen szolgálatot tett mind hazai, mind egyházi történetünknek. Szerző az akadémia érintett ülésében tartott felolvasásában a 18-ik századból három dolgot tett értekezése tárgyává. Az első „az erdélyi róm. kath. egyház története“; a másik „a nagy-szebeni reformátusok imaháza és a jézsuiták“; a harmadik „gr. Bánffy Dénes és leánya“. S mindezekben, az eredeti okmányok közlése mellett, kitűnő tollával oly hiven ecseteli a jézsuiták és az ezek befolyása alatt álló kormány törekvéseit, a melyekkel a protestantismust elnyomni igyekeztek, mintha az események előttünk történnének. Ugyanazért lehetetlen, hogy a legmelegebben ajánljuk tudós szerzőnek kezünk alatti művét minden honfitársunknak, kinek hazánk egész történetét megismerni szíven fekszik. Másfelől azt az óhajtatunkat sem nyomhatjuk el: vajha kitűnő történetbuvárunkat az Isten még hosszasan éltetné, hogy vallásunk 17-ik és 18-ik századi történetét illető adatait is közölhesse.

Nem tudjuk, hogy a hiba hol feneklik; de sajnáljuk, hogy ama szomorú tapasztalatunknak kifejezést kell adnunk, hogy a magyar tudományos akadémia kiadványait helybeli könyvtárusainknál nem igen lehet látni, mert nem küldik meg, s vagy igen nehezen, vagy pedig épen nem is lehet megszerezni. S.

2. A protestáns theologiai könyvtár 1-ső kötete, mely Szeremlei Sámuel „vallás-erkölcsi és társadalmi élet 1848 óta Magyarországon“ című munkáját foglalja magában, már régebb megjelent; de nekünk nem volt alkalmunk eddig örömiünket kifejezni a felett, hogy az eszme végre csakugyan testet öltött, s hogy az épen oly egészséges termettel lépett ki a világba, mint a minővel Szeremlei említett műve bir. E mű négy főbb fejezetre oszlik, melyeknek czimei: I. Vallás-erkölcsiség az egyéni életben. II. Társadalmi létviszonyok. III. Vallás-erkölcsi állapot az egyházban. IV. A javulás és hanyatlás okai. Abban a meggyőződésben, hogy olvasóink, különösen papjaink nagyobb része e művet már egész terjedelmében ismeri, vagy ha nem, megszerezni igyekszik magának, nem látjuk szükségesnek bővebb taglalásába ereszkedni; azonban az író adat-gazdag, világos, minden felekezeti elfogultságtól ment, a kor sebeit itt-ott tán kissé sötétebb szinekkel mutató, de a javulás lehetősége felől sem kételkedő műve iránti elismerésünket ismételten kifejezni, kedves kötelességünknek ismerjük. A theologiai könyvtárra az előfizetés egy évre 4 frt o. é. Azoknak, a kik az első évre is elő akarnak még fizetni, ezt a megjelent 1-ső kötet bolti ára fejében 20 krral meg kell toldaniok. F.

3. Egyházi beszédek. Irta Szilády János, bajai ref. lelkész. Első füzet. Kecskemét. 1844. Ez a czime egy legújabbban megjelent egyházi beszéd-gyűjteménynek, melyet szerző szives volt szerkesztőségünknek is béküldeni. Megvalljuk, nem kis várakozással fogtunk e beszédek olvasásához, melyeket Szász Károly a prot. egyh. és isk. lap 13-ik számában Shakspeare eme szavaival mutatott bé: „Hó! ez derekabb dal a többinél“, de várakozásunkban nem csalódtunk. Nem annyira az egyes beszédek teljessége, a felvett tárgyak tökéletes kifejtése, ámbár e tekintetben is őszinte elismeréssel vagyunk szerző műve iránt, hanem inkább az a nemes irány és szép irány, a melylyel e beszédgyűjteményben találkozunk, valóban meglepő és Sz. K. ismertetésében nem mondott nagyot, midőn azt állította, hogy a ki e beszédekot olvasni kezdi, nem fárad belé, míg végig elolvassa Szerző rendszeren mindig közvetlen a felvett alapigékből indul ki, felosztásai igen sikerültek és a szövegnek teljesen megfelelők, a szentírásból vett idézetei találók és szépen felhasználja sok helyt a világi írók és költők műveit is. Dogmatikai álláspontja felemelkedett, szabad gondolkodásra mutat. Mindezek után mi e 26 beszédet magában foglaló gyűjteményt jó lélekkel ajánljuk papjainknak nemcsak gyakorlati használatra, hanem olvasó könyvül is. Ára? F.

4.) Az egyházi Reform, mely nem lankadó erélyvel halad a maga elébe tűzött cél felé, több figyelemre méltó cikk mellett ez évi 4-ik számában Kovács Ödönnel „Néhány szó az új bibliafordításból“ című cikket hozza, melyet nyomban követ Máté 16-ik fejezetének bemutatása Keresztes József és Dr. Kovács Ödön új fordítása szerint. Nem tehetjük, hogy örömmünket ki ne fejezzük ugy e sikerült kísérlet, mint még inkább a szöveghez adott jegyzetek felett. A biblia fordítása hatalmas támasza volt a reformációnak; egy új fordítás és annak az idézett szöveg szerinti magyarázata hasonlóképen legbiztosabban előmozdítja a vallás-erkölcsi élet megújulását, a tudománynak a hittel való kibékítését. Vajha az eszmeözönből kirepült galamb olajággal térne vissza az egyház béréjébe! Vajha megtalálnák az Ararát hegyét, melyen nyugodtan kiköthessünk, s mert meggyőződésünk szerint ezt nagyban elősegíti a bibliának új fordítása és helyes magyarázata, reménnyel nézünk elébe a protestáns egyesület ez irányban megindult munkásságának. — F.

5.) Protestáns hittanhallgatók közlönye czimen az enyedi, eperjesi, kolozsvári és pesti protestáns theol. önképző társulatok a jövő iskolai év elején havi lapot szándékoznak megindítani 2 frt 50 kr. előfizetési árral. — F.

6.) Der Krypto-katholicismus in den Grundlinien einer Rechtsphilosophie der Staats- und Rechtslehre nach evangelischen Principien, von H. v. Mühler, Doctor d. Theol. d. Rechte und d. Philos. kgl. preusz. Staatsminister a. d. O. 3-te Aufl. Leipzig, 1873. Verlag von Johann Ambrosius Barth. Ára 20 c. garas. (XVI—98 l.) 8-r.

Nagyon csalódnék az, a ki az itt közlött czimből kiindulva azt hinné, hogy a kezünk alatti könyvet H. v. Mühler írta. A dolog épen megfordítva áll. Az 1873-ik év első felében H. v. Mühler „Grundlinien einer Philosophie der Staats- und Rechtslehre nach evangelischen Principien“ cím alatt egy sokat ígérő munkát bocsátott közre. Ebben a volt porosz cultusminister törekvése oda irányult, hogy az általa követett jogi elvek helyességét magából a bibliából bém bizonyítsa, s Jézus tanításából a hatalom elvét magyarázza ki. A Mühler könyvének megjelenése után egy névtelen szerző írta a kezünk alatti könyvet. Ebben evangélikus elvek alapján éles bírálat alá veszi Mühler philosophiai rendszerének tévedéseit. Igazolni igyekszik a proz kormány által legújabbán követett egyházi politikát. Élesen hangsúlyozza, hogy az államnak kötelessége védeni saját polgárait a hierarchia hatalmaskodása ellenében. Kimutatja, hogy a Jézus elveiből a

hatalom elvét következtetni nem új dolog, és hogy egy oly rendszer, a mely a lelkiismeretet megszorítja, az evangélikus egyház szervezésénél alapul nem szolgálhat. Szerző szerint Mühlernek idézett munkája anynyira a hierarchia szempontjából van írva, hogy Antonellinek csak néhány sort kellett volna kitörölni, ha az exministernek eszébe jut vala könyvét a pápának ajánlani. Bár szerzőnek említett műve egy elítélt rendszert igazoló műnek bírálata, mindazáltal a rajta átvonuló józan elvek maradandó becsét kölcsönöznek a kezünk alatti munkának, főleg azok előtt, a kik az egyh. jogtudományal szeretnek foglalkozni. — S.

7.) Der Kanzler Krell, ein Opfer des Orthodoxismus. Von Dr. Friedr. Brandes. Leipzig, 1873. Verl. v. J. Ambrosius Barth. Ára 28 e. g. (VIII—199. l.) 8-r.

A kezünk alatti mű főleg Krell Miklósnak, a szász választó fejedelelem, I. Keresztély, korlátnokának, élettörténetével foglalkozik. Eléadja annak hivatalos működését, s kálvinusi eretnység miatti lefejeztetését 1601-ben a lutheri orthodoxismus által. Azonban a kezünk alatti mű nem csupán életírat. Inkább korrajznak nevezhetnők, a melyben szerző emelkedett álláspontjáról szépen rajzolván a szabadabb vallási iránynak a lelket megkötő és minden szabad mozgást elnyomni törekvő confessionalismus elleni harcát a 16-ik század utolsó felében és a 17-ik első éveiben, sok dologra egészen új világot derít. Szerinte a Krell lefejeztetése az utolsó tény abban a drámában, a melyet a szász választó fejedelemség Némethon nagy részével a lutheri orthodoxismus érdekében játszott; de egyszersmind egyik csiráját képezte a később kifejlett szabadabb iránynak Szerzőnek egész munkája komoly tudományos buvárlatot, józan ítéletet, szabadabb szellemet és emelkedett lelket árul el. Ez okból melegen ajánljuk minden egyháztörténettel foglalkozó ember figyelmébe. Abban azonban nem értünk egyet egészen vele, hogy Krellt határozott kálvinistának mutatja fel. Szerintünk, a mennyire szerző sejtetni engedi, igen valószínű, hogy az ő vallási nézetei fejlődésére nem anynyira a genfi iskola, mint inkább a rákóvi socinián iskola gyakorolt döntő befolyást. Az is hihető, hogy ő rokonságban állott a híres Krell Jánossal, a ki a rákóvi iskolánál tanár volt és a „Bibliotheca Fratrum Polonorum“ című kitűnő munka három kötetének szerzője. — S.

8.) Die Predigt der Gegenwart für die evang. Geistlichen u. Gemeinden. Herausg. v. Dr. Wendel. Eilfter Jahrg. Jena, 1874. Verlag v. Fiedr. Mauke. Megjelenik évenként 10 füzetben. Előfizetési ár egy évre 2 $\frac{1}{2}$ porosz tallér.

E jeles theol. folyóirat I-ső rovatában a mai kor színvonalán álló közönséges és alkalmi prédikációkat, s vallásos tárgyú értekezéseket; II-ik rovatában egyes theologiai és vallási tárgyak feletti vitákat hoz; III-ik rovatában az újabban megjelent jelesebb theologiai munkákat ismerteti és bírálja; IV-dik rovatában pedig Németország egyházi mozzanatairól értesíti az olvasót. Szóval e folyóirat minden más hasonló irányú német folyóiratok közt leginkább kielégíti a gyakorló lelkész szükségait. S ezért szivesen ajánljuk minden oly lelkész és theologus figyelmébe, a ki tanulni óhajt és törekszik. Tanulni pedig mindenkinek kell, mert „a jó pap holtig tanul”. — S.

9.) Verhandlungen d. 7. deutschen Protestantentages zu Leipzig vom 12—14 August 1873. Herausgegeben vom Schriftführer des Vereins. Leipzig, 1873. Verl. v. J. Ambrosius Barth. (117. l.) 8-r.

E nagyon érdekes gyűlés folyama folyóiratunk mult évi 3-ik füzetében ismertette volt.
